

УДК 271.4-773(477.86)"1989/1993":929(038)
DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2025.59.7>

ВІДРОДЖЕННЯ СТРУКТУР УГКЦ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ ПАТРІАРХАТУ У 1989-1993-Х РОКАХ

Руслан Делятинський

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
факультет богословських і гуманітарних наук, кафедра соціально-гуманітарних наук,
Науково-дослідний інститут історії Церкви,
вул. Гарбарська, 22, 76019, м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0002-6020-7666>*

Ольга (Андрея) Маслій

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
факультет богословських і гуманітарних наук, кафедра соціально-гуманітарних наук,
Науково-дослідний інститут історії Церкви,
вул. Гарбарська, 22, 76019, м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-9878-7128>*

Віталій Деркач

*Івано-Франківська академія Івана Золотоустого,
факультет богословських і гуманітарних наук, кафедра соціально-гуманітарних наук,
Науково-дослідний інститут історії Церкви,
вул. Гарбарська, 22, 76019, м. Івано-Франківськ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-7706-801X>*

У статті здійснено спробу показати взаємозв'язок між відновленням організаційних структур та розвитком ідеї Патріархату УГКЦ у період активного відродження після виходу з підпілля у 1989–1993 рр. На думку авторів, у процесі розвитку структур та ідеї Патріархату УГКЦ можемо умовно виокремити принаймні три періоди: перший – обумовлений відродженням та реорганізацією територіальної структури УГКЦ в Україні упродовж 1989–1993 рр.; другий – пов'язаний із розвитком структур УГКЦ від реалізації постанов про реорганізацію єпархій в Україні до відзначення ювілею 400-ліття Берестейської унії у 1993–1996 рр.; третій – окреслений процесами розбудови структур УГКЦ до візиту Папи Івана Павла II в Україну у 1996–2001 рр. Однак у цій статті акцент поставлено на першому періоді.

Проаналізовано процес відродження структур УГКЦ в Україні у 1989–1993 рр., тобто після виходу з підпілля та державної легалізації, окреслено стан організаційної структури УГКЦ на батьківщині та в діаспорі, визначено роль Синоду єпископів УГКЦ та Апостольської Столиці у поступовому плеканні єдності цих двох частин УГКЦ, підтвердженні канонічної правонаступності єрархії, реорганізації структур в Україні, сприйнятті та поширенні ідеї Патріархату серед єрархів УГКЦ. Відзначено рішення Синоду єпископів 1990 і 1992 років щодо звернення до Апостольської Столиці про визнання Патріаршого устрою УГКЦ.

Автори підкреслюють, що саме через розвиток організаційних структур – єрархічних, управлінських органів і адміністративно-територіальних одиниць, паралельно в середовищі єрархії, священників і мирян формувалася думка про поступове дозрівання УГКЦ до статусу Патріаршої Церкви, визнання якої, за документами II Ватиканського Собору та Кодексу канонів Східних Церков, у ближчій перспективі мала би підтвердити Апостольська Столиця.

Ключові слова: Українська Греко-Католицька Церква, легалізація, організаційна структура, Патріархат, канонічне право, єпархія, митрополія, єпископ.

Постановка проблеми. Сьогодні, у 2025 р., Інтерактивна карта Української Греко-Католицької Церкви охоплює, крім України, майже 50 країн світу [41], а до складу Патріаршого Синоду єпископів УГКЦ входять понад 50 ієрархів, які духовно об'єднують українців греко-католиків. Відтак, відзначаючи 35-у річницю виходу з підпілля та легалізації УГКЦ, можемо говорити про суттєве зростання структур цієї конфесії в Україні та світі, навіть її глобальний вимір, а отже фактичне досягнення нею Патріаршого устрою. Однак, делікатне питання визнання Патріархату УГКЦ, вперше порушене Йосифом Сліпим у виступі на Другому Ватиканському Соборі у жовтні 1963 р. [56], а пізніше детально проаналізоване його наступником Любомиром Гузаром в окремому посланні 2001 р. [55], слід зауважити, досі не вирішене остаточно. Цим визначається науково-теоретична і практична актуальність дослідження проблеми Патріархату УГКЦ на сучасному етапі.

Розвиток ідеї та моделі досягнення Патріаршого устрою УГКЦ, їх взаємозв'язок із розвитком організаційних структур тією чи іншою мірою досліджували сучасні історики, релігієзнавці та богослови А. Бабинський [2], Е. Бистрицька [3], Б. Боцюрків [5], О. Волинець [33], Т. Гринчишин [35], М. Димид [37], Д. Кравець [44, с. 181–192], М. Мариневич [47], В. Марчук [49, с. 107–115], М.-Т. Немет [54, с. 211–230] та деякі інші.

Метою статті є показати взаємозв'язок між відновленням організаційних структур та розвитком ідеї Патріархату УГКЦ у період активного відродження після виходу з підпілля у 1989–1993 рр. [53].

Основні результати дослідження. Відродження структур УГКЦ в Україні, тісно переплетене із суспільно-політичними процесами здобуття Україною незалежності, розпочалося з моменту її «державної легалізації» у 1989–1991 рр. й завершилось орієнтовно наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. Водночас, поряд з інтенсивним відродженням та розвитком організаційної структури, спостерігалася й відповідна еволюція поглядів ієрархів, духовенства і мирян на можливість реалізації ідеї Патріархату УГКЦ.

У цьому процесі розвитку структур та ідеї Патріархату УГКЦ можемо умовно виокремити принаймні три періоди: перший – обумовлений відродженням та реорганізацією територіальної структури УГКЦ в Україні упродовж 1989–1993 рр.; другий – пов'язаний із розвитком структур УГКЦ від реалізації постанов про реорганізацію єпархій в Україні до відзначення ювілею 400-ліття Берестейської унії у 1993–1996 рр.; третій – окреслений процесами розбудови структур УГКЦ до візиту Папи Івана Павла II в Україну у 1996–2001 рр. Предметом нашої дослідницької уваги наразі буде перший період.

Процес відродження УГКЦ в незалежній Україні наприкінці ХХ ст. тісно пов'язаний із подіями суспільно-політичних трансформацій та духовно-культурного відновлення. Його передумовою став рух за легалізацію УГКЦ, який перманентно розвивався упродовж 1950-х –1980-х рр. [5, с. 123–164], а у 1987 р. вступив в останню активну фазу. Процес легалізації та виходу з підпілля УГКЦ у 1987–1989 рр., крайні активні фази якого позначені, по-перше, заявою групи мирян, монахів, священників та єпископів УГКЦ на чолі з єпископами Павлом Василюком (1926–2004) [26] та Іваном Семедієм (1921–2008) [16] про вихід з підпілля в серпні 1987 р. [1, с. 101], а по-друге, заявою Ради у справах релігій при Раді міністрів УРСР про дозвіл на реєстрацію громад греко-католиків від 20 листопада 1989 р. [66, с. 457–458], врешті, завершився повним відновленням структур УГКЦ в незалежній Українській державі.

Для розуміння масштабів відродження УГКЦ варто детальніше поглянути на її стан в Україні та діаспорі під час виходу з підпілля та проголошення державної легалізації. Так, на кінець 1989 р. організаційна структура УГКЦ фактично включала дві частини: перша – на батьківщині, в Україні – у вигляді «катакомбної» Церкви, що мала канонічно-правову

організаційну структуру у формі давньої Галицької митрополії, яку спершу, у 1963–1972 рр., очолював Василь Величковський (1903–1973) [7], а потім, у 1972–1991 рр., – Володимир Стернюк (1907–1997) [51], які, з канонічно-правової точки зору, виконували обов'язки «екзарха верховного архієпископа з прямою відповідальністю за Львівську архієпархію» [5, с. 137]; друга – в українській діаспорі світу – як сукупності екзархів, єпархій і митрополій Української Католицької Церкви візантійського обряду (в США, Канаді, Австралії, країнах Європи), ієрархи яких упродовж 1970-х–1980-х рр. були об'єднані Главою Церкви Патріархом Йосифом Сліпим (1892–1984) в спільний Синод єпископів, а з 1984 р. – на чолі з Львівським Верховним архієпископом кардиналом Мирославом Іваном Любачівським (1914–2000) [45, с. 471–475, 477; 56]. Цей умовний поділ УГКЦ на дві частини – «на батьківщині» та «в діаспорі» – фактично тривав до повернення Глави УГКЦ з діаспори в Україну в березні 1991 р., проявлявся, зокрема, у скликанні окремих конференцій або Синодів єпископів, хоча постійно відбувалася координація дій ієрархів в Україні та закордоном, всі ієрархи визнавали єдність з Главою УГКЦ та Римською Апостольською Столицею. Разом з тим, слід зауважити, що існували певні відмінності у сприйнятті ідеї та моделі Патріархату УГКЦ, вперше проголошеної Йосифом Сліпим у жовтні 1963 р. та згодом, з 1975 р., активно пропагованої в діаспорі.

У структурі «катакомбної» частини УГКЦ станом на початок 1989 р. було тільки три єпархії – Львівська, Івано-Франківська та Мукачівська [67, с. 54], а «катакомбна» ієрархія мала 10 єпископів, але деякі з них померли без оголошення їх особи, оголошено після смерті тільки ім'я владика Якова Тимчука (помер 28 грудня 1988 р.), тому офіційно відомо було лише 6 єпископів [45, с. 483]. У серпні 1989 р. у Львові відбулася таємна конференція ієрархів «катакомбної» УГКЦ, на якій було здійснено наступні призначення: ординарієм Львівської архієпархії затверджений архієпископ Володимир Стернюк, місцезаступителем митрополичого престолу, його помічниками – Філімон Курчаба (1913–1995) та Юліан Вороновський (1936–2013); ординарієм Івано-Франківської (Станиславівської) єпархії – Софрон Дмитерко (1917–2008), його помічником та коад'ютором – Павло Василик; ординарієм Мукачівської єпархії – Іван Семедій, його помічниками – Йосиф Головач (1924–2000) та Іван Маргітич (1921–2003). Інформацію про цю конференцію до Ватикану невдовзі передав митрополит Максим Германюк (1911–1996) з Канади, який у вересні 1989 р. зустрівся в Україні з єпископами «катакомбної» Греко-Католицької Церкви [45, с. 486; 31; 32; 29; 19; 13; 20].

Тим часом в Римі 24 вересня – 8 жовтня 1989 р. відбувся Синод єпископів УГКЦ, за участю усіх ієрархів у діаспорі, який, маючи на меті сприяти легалізації УГКЦ на батьківщині, вирішив «вислати меморандум до Святішого Отця, щоб поінформувати його про стан УГКЦ в Україні перед його зустріччю з Михайлом Горбачовим» [58]. Саме в день зустрічі Михайла Горбачова і Папи Івана Павла II, яка відбулася 1 грудня 1989 р., в СРСР опублікували Декларацію Ради в справах релігій, якою, фактично, дозволяли реєстрацію греко-католицьких релігійних громад [39].

Навесні та влітку 1990 р. західні області України відвідали канцлер Глави УГКЦ о. Іван Дацько та Марко Томашек із організації «Церква в потребі», котрі вивчили актуальну ситуацію з відродженням УГКЦ та надіслали звіт про стан УГКЦ на батьківщині до Папи Івана Павла II. Тим часом у травні 1990 р. після візиту до Москви прибув до Львова апостольський нунцій в СРСР Франческо Коласуонно, який передав єпископам УГКЦ запрошення в Рим для зустрічі з Папою, а також відслужив Літургію в Преображенській церкві з митрополитом Володимиром Стернюком та єпископом Стемфорда Василієм Лостеном (1930–2024) [8], що прибув за спеціальним дорученням Глави УГКЦ [1, с. 109–110].

Надзвичайний Синод єпископів УГКЦ у Римі 25-26 червня 1990 р. під проводом Верховного Архієпископа Львова Мирослава-Івана кардинала Любачівського за безпосередньої присутності Папи Івана Павла II, відбувся вперше за участю практично всіх її ієрархів: 10 владик з України та 18 – з діаспори. Так, «діаспорну частину» УГКЦ репрезентували: з Сполучених Штатів Америки – митрополит Філадельфійський Стефан Сулик (1924–2020), єпарх Стемфордський Василь Лостен, єпарх Чиказький Інокентій Лотоцький (1915–2013), єпарх Пармський Роберт Москаль (1937–2022); із Канади – митрополит Вінніпезький Максим Германюк, єпарх Торонтський Ісидор Борецький (1911–2003), єпарх Нью-Вестмінстерський Єронім Химій (1919–1992), єпарх Едмонтонський Димитрій Грещук (1923–1990), єпарх Саскатунський Василь Філевич (1918–2006), єпископ-помічник Вінніпезький Мирон Дацюк (1919–1996); з Аргентини – єпарх Буенос-Айресський Андрій Сапеляк (1919–2017); із Бразилії – єпарх Куритибський Єфрем Кривий (1928–2012); з Австралії – єпарх Мельбурнський Іван Прашко (1914–2001); із Великобританії – Апостольський Екзарх Михайло Кучмяк (1923–2008); із Франції – Апостольський Екзарх Михайло Гринчишин (1929–2012); із Німеччини – Апостольський Екзарх Платон Корниляк (1920–2000); з Югославії – єпарх Крижевацький Славомір Мікловш (1934–2011); із Польщі – єпископ-помічник Примаса Польщі Іван Мартиняк (1939–) [59; 30; 17; 28; 11; 10; 9; 21; 6; 12; 15; 23; 25; 27; 50; 14].

У своєму зверненні до зібраних на Синоді Папа Іван Павло II наголосив, що «вперше, після майже півсторіччя всі єпископи Католицької Церкви візантійсько-слов'янського обряду, яка майже від 400 років виконує свою місію між Божим людом давньої Руси, тобто, згідно з сучасною термінологією, на Україні: в Галичині (землі Галича) і на землях Закарпаття, зустрічається тут разом з єпископами з діаспори, які діють між поселенцями в Америці, в Австралії і в Західній Європі... Таким чином виходить з катакомб спільнота Божого Люду, яка в 1946 році була поставлена поза законом...». Він також звернув увагу на особливу екуменічну роль УГКЦ відповідно до декрету II Ватиканського Собору про Східні Католицькі Церкви, підкреслюючи, що тепер вони не є «значною перешкодою», а навпаки – «помостом діалогу» [63].

Учасники Синоду заслухали доповіді секретаря Конгрегації для Східних Церков архієпископа Мирослава Марусина «Українська Католицька Церква вчора і сьогодні», митрополита Філадельфійського Стефана Сулика «Старання Святішого Отця і Апостольської Столиці про долю Української Католицької Церкви» та єпарх Стемфордського Василя Лостена «Канонічне становище єпископського синоду Української Греко-Католицької Церкви в Україні та діаспорі» [59].

На Синоді також виступив митрополит Володимир Стернюк, який від імені всієї УГКЦ в Україні просив Апостольський Престол, зокрема, «...1. Торжественно визнати наші права і наші давні межі наших єпархій, яких маємо бути законними пастирями з волі Вселенського Архієрея. 2. По повному упорядкуванні нашої ієрархічної структури на наших землях... сповнити Вашу обітницю, що по відзисканні волі нашої Церкви і упорядкуванні її організаційної структури завершити її церковну будову **визнанням нашого патріярхату** (жирний курсив – наш. – Авт.), згідно з заявами II Ватиканського Собору, папи Павла VI... 3. Встановити згідно з історичними критеріями межі наших єпархій, щоб ми могли приступити до організації душпастирської сітки станиць для місіонерів, парохів і душпастирів. Привернути давні з'єдинені єпархії, які вже століттями не мали своїх ієрархій (Луцьк, Володимир, Остріг, Мстислав, Чернігів і т. п.) до давньої єдності зі Львовом як осідком Верховного Архієпископа і Митрополита і майбутнього Патріярха... 4. Встановити легальний статус агрегації наших владик, що досі жили в діаспорі, щоб ми разом

з ними творили один Синод нашої Церкви згідно з правом та під проводом нашого Отця і Глави, покищо Верховного Архієпископа, а завтра Патріярха...» [64; 62].

Відтак Синод звернувся до Папи з проханням признати дійсність архиєрейської хіротонії підпільних єпископів УГКЦ в Україні, а також одобрити наступні призначення: Володимира Стернюка – місцєблєстителем Львівського Верховного Архієпископа; Филимона Курчабу – Львівським єпископом-помічником; Юліана Вороновського – Львівським єпископом-помічником; Михайла Сабригу (1940–2006) [24] – Львівським єпископом-помічником; Софрона Дмитерка – Івано-Франківським єпархом; Павла Василика – Івано-Франківським єпископом-коад'ютором; Іринєя Білика – Івано-Франківським єпископом-помічником; Івана Семедія – Мукачівсько-Ужгородським єпархом; Івана Маргітича – Мукачівсько-Ужгородським єпископом-помічником; Йосифа Головача – Мукачівсько-Ужгородським єпископом-помічником [59]. Невдовзі, Папа Іван Павло II, враховуючи документальні підтвердження єпископських хіротоній владик підпільної УГКЦ в Україні, практично всіх їх визнав дійсними і благословив відповідні призначення, про що було проголошено в офіційному віснику Апостольського Престолу «l'Osservatore Romano» від 16 січня 1991 року [60]. Це стало важливим кроком у підтвердженні апостольської правонаступності та канонічно-правового статусу УГКЦ в Україні та діаспорі.

Останній надзвичайний Синод єпископів УГКЦ, скликаний у Ватикані 3–10 лютого 1991 р. Верховним Архієпископом Львівським Іваном-Мирославом Любачівським «з благословенням і вимогою» Папи Івана Павла II, відбувся за участю більшості ієрархів з України та діаспори, почесних гостей Анджело Содано та Мирослава Марусина (1924–2009) [22]. Попри виразно зазначену ціль цього засідання Синоду – вимогу Ватикану до ієрархів УГКЦ здійснити «вибір достойних і здатних кандидатів на становище Верховного Архієпископа Львівського, щоб остаточно була завершена структура Церкви візантійсько-українського обряду» відповідно до проголошеного Кодексу канонів Східних Церков (ККСЦ) [43], Отці Синоду так і «не обрали терни кандидатів на Львівського Верховного Архієпископа». Водночас учасники Синоду УГКЦ «однозгідно прийняли ієрархічні призначення Апостольською Столицею владик в Україні так, як це проголошено в «l'Osservatore Romano» від 16 січня 1991 року», постановили «назначити комісію владик з України, котрі простудіювали б потребу створення нових єпархій в Україні та узгодили б їхні межі для рішення на наступному Синоді», розглянули питання про підготовку Партикулярного права нашої Церкви та можливість окремого церковного права (*Ius speciale*), на основі якого можна отримати юрисдикцію над вірними поза межами території власного патріархату [65].

Вже 30-31 березня 1991 р. з Риму до України, до давньої резиденції Глави УГКЦ у Львові, собору св. Юра, прибув кардинал Мирослав-Іван Любачівський, який розпочав свою працю з архіпастирських візитів до вірних і духовенства [1, с. 112]. Ця подія, на думку багатьох істориків, релігієзнавців, каноністів, позначила завершення процесу легалізації УГКЦ в Україні, відкрила нові можливості для відновлення та становлення структури УГКЦ, відродження духовно-релігійного життя українського суспільства [48, с. 478, 556]. Зрештою, як підкреслив невдовзі, 11 червня 1991 р. у спеціальному зверненні сам Мирослав Іван Любачівський, «день **30 березня 1991 р.** (жирний курсив – наш. – Авт.) став пам'ятним в історії Української Греко-Католицької Церкви – він став **початком повної нормалізації, легалізації та публічного визнання цієї Церкви на рідних землях нашої батьківщини України** (жирний курсив – наш. – Авт.). Це день мого повернення Глави і Отця Помісної Української Греко-католицької Церкви до мого осідку у Львові. Наступний день – 31 березня 1991 р. – став формальною датою, коли в присутності особистого представника Святішого Отця, української греко-католицької ієрархії, духовенства, монашества

і вірних узяв я в посідання і торжественно увійшов до нашого архикатедрального храму св. Юрія у Львові» [42].

Об'єктивні потреби розвитку УГКЦ зумовили рішення Синоду єпископів щодо реорганізації територіального рівня організаційної структури УГКЦ в Україні. Відтак, Синод єпископів УГКЦ у Львові 16–31 травня 1992 р., відповідно до канонів 85 §1 та 152 ККСЦ [43, с. 43, 59], запропонував на розгляд Апостольської Столиці проект визначення меж існуючих та утворення нових єпархій в Україні, за яким до структури УГКЦ включені Львівська архієпархія, Івано-Франківська, Мукачівська, Тернопільська, Коломийсько-Чернівецька, Самбірсько-Дрогобицька та Чернігівсько-Вишгородська єпархії; крім того, в діаспорі просили утворити другу єпархію в Аргентині, митрополії в Бразилії і Польщі [65]. Тим самим фактично було окреслено «територію Помісної Української Греко-Католицької Церкви».

Характерно, що Синод єпископів УГКЦ 1992 р. вирішив «вислати до Святішого Отця прохання, щоб він здійснив постанову Ватиканського II Собору і **створив Київсько-Галицький Патріархат для Української Греко-Католицької Церкви** (жирний курсив – наш. – Авт.)» [65]. Водночас у Зверненні Синоду єпископів УГКЦ до духовенства, чернецтва і вірних 1992 р. виразно окреслювалася перспектива досягнення Патріаршого статусу через інтенсивний розвиток структур і відродження духовно-релігійного життя. Зокрема, у зверненні зазначалося: «...Ми вибрали Єпископів – членів Постійного Синоду, **поставили основи під Патріярше Управління** (жирний курсив – наш. – Авт.), ми з'ясували територію Помісної Української Греко-католицької Церкви, ми виложили конечність створення нових єпархій і нових церковних одиниць, поставивши тривкі основи для праці нашої Церкви, де б не знаходились її вірні. Відчуваючи знаки часу і прагнення Божого люду та знаючи, що перепон уже немає, всі ми одногolosно звернулися до Святішого Отця Папи Івана-Павла II, щоб він найвищою владою в Церкві остаточно здійснив постанову II Ватиканського Собору і не створив, а радше **визнав Київський і Галицький Патріархат Української Греко-Католицької Церкви** (жирний курсив – наш. – Авт.). Вона б вже втішася патріяршим устроєм і правами. Ми мали змогу це задушевне бажання нашого народу представити особистому відпоручникові Його Святості, Першому Нунцію в Україні Архiepіскупу Антонію Франко, щоб він із своєї сторони також прихильно представив це питання перед Святішим Отцем. Визнання патріяршої гідності для нашої Церкви тільки скріпить високий моральний авторитет Римського Архiepірея. **Встановлення Києво-Галицького Патріярхату** (жирний курсив – наш. – Авт.) стало б справедливою винагородою мученикам Української Греко-католицької Церкви за її вірність і сприяло б єкуменічним зусиллям у Христовій Церкві, бо воно було б наявним доказом, що Східні Помісні Церкви займають у Вселенській Церкві належні їм місця...» [40].

Хоча не всі рішення Синоду єпископів УГКЦ 1992 р. були апробовані згодом, у 1993 р., Апостольською Столицею у запропонованому варіанті, все ж відображені у них погляди ієрархії УГКЦ, на нашу думку, «засвідчили зростаюче усвідомлення єдності УГКЦ у діаспорі і батьківщині» [36, с. 37]. Більше того, ці погляди ієрархії засвідчили поступове дозрівання усієї спільноти ієрархії, духовенства та мирян до статусу Патріяршого устрою УГКЦ.

Окремої уваги ієрархії потребували структури УГКЦ поза межами Української держави, в українській діаспорній частині УГКЦ, де у першій половині 1990-х рр. також відбулися деякі зміни як в складі ієрархії, так й адміністративно-територіального характеру. Так, буллою Папи Івана Павла II від 25 січня 1991 р. відновлено давню історичну Перемишльську єпархію, яку очолив єпископ Іван Мартиняк [1, с. 113; 57; 52]. Невдовзі Синод єпископів УГКЦ у 1992 р. просив Апостольську Столицю про створення митрополії

УГКЦ в Польщі [65]. Тим часом розвиток структур УГКЦ в західній діаспорі був ускладнений тим, що тут Апостольська Столиця фактично зберігала юрисдикцію щодо канонічних призначень ієрархів без додаткових погоджень із Главою УГКЦ єпархії, коли 29 грудня 1992 р. Апостольська Столиця призначила її адміністратором о. Романа Даниляка. Однак вже 30 січня 1993 р. єпископ-ординарій Ісидор Борецький виступив із заявою-протестом, в якій стверджував, що просив Ватикан тільки про єпископа-помічника, натомість таке рішення «має також поганий посмак, що я чимось провинився». Владика Ісидора Борецького підтримали частина духовенства і вірних Торонтської єпархії, тому конфлікт затягнувся на декілька років [34; 46].

Отже, можемо констатувати, що період 1989–1993 рр. став першим етапом відродження і становлення сучасної структури УГКЦ в Україні та діаспорі, що характеризується об'єднанням ієрархії в межах спільного Синоду єпископів УГКЦ, сприйняттям ідеї Патріархату УГКЦ як ідеальної форми її канонічно-правового статусу, відповідного до рішень XX Вселенського II Ватиканського Собору, значною реорганізацією давніх єпархій колишньої Галицької митрополії на батьківщині та частковим доповненням структури в діаспорі. Організація спільних Синодів єпископів сприяла формуванню відчуття духовної єдності УГКЦ в Україні та українській діаспорі світу, а відповідно – поширенню ідеї Патріархату як найкращої канонічно-правової форми устрою УГКЦ.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, період 1993–1996 рр. став черговим етапом реорганізації, зміцнення та інтенсивного розвитку організаційної структури УГКЦ, а також поступового еволюційного утвердження ідеї Патріархату. Погоджуємось із думкою дослідників, що розвиток організаційної структури УГКЦ з середини 1990-х рр. все більше інтенсифікується завдяки регулярним засіданням Синоду єпископів, на яких поступово розроблялася стратегія розвитку Церкви, формувалися додаткові органи (комісії), створювалися додаткові територіальні структури (єпархії та екзархати). Водночас, хочемо додати, що саме через розвиток організаційних структур – ієрархічних, управлінських органів і адміністративно-територіальних одиниць, очевидно, паралельно в середовищі ієрархії, священників і мирян формувалася думка про поступове дозрівання УГКЦ до статусу Патріаршої Церкви, визнання якої, за документами II Ватиканського Собору та Кодексу канонів Східних Церков, у ближчій перспективі мала би підтвердити Апостольська Столиця.

Список використаної літератури

1. Бабинський А. Історія УГКЦ за 90 хвилин. Вид. 2-ге, допов. Львів: Свічадо, 2019. 160 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Babynskyi_Anatolii/Istoriia_UHKTs_za_90_khvylyn/.
2. Бабинський А.Б. Патріархальний рух в середовищі українських греко-католиків у діаспорі (1964-1989 рр.): Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Спеціальність 041 – Богослов'я. Львів: Український катлицький університет, 2020. 307 с. URL: https://s3.eu-central-1.amazonaws.com/ucu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/37/2020/09/Babynskyi_final.pdf.
3. Бистрицька Е. Православно-католицькі відносини в контексті релігійної ситуації України: проблема патріархату УГКЦ. *Релігійна свобода*. 2008. № 12. С. 102–104.
4. Блаженніший Мислослав Іван Любачівський. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/blazhennishyy-myrosлав-ivan-lyubachivskyy-431/> (дата звернення: 05.11.2024).
5. Боцюрків Б. Українська Греко-Католицька Церква в катакомбах (1946–1989). *Ковчег: Збірник статей з церковної історії* / Редактори: Я. Грицак, Б. Гудзяк. Упорядники: Л. Гентош, Т. Романюк, О. Турій. Ч. 1. Львів: Інститут історії Церкви, Інститут істо-

- ричних досліджень Львівського державного університету імені Івана Франка, 1993. С. 123-164.
6. Владика Андрій Сапеляк. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-andriy-sapelyak-433/> (дата звернення: 05.11.2024).
 7. Владика Василь Величковський. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-vasyl-velychkovskyy-11715/> (дата звернення: 05.11.2024).
 8. Владика Василь Лостен. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-vasyl-losten-40/> (дата звернення: 05.11.2024).
 9. Владика Василь Філевич. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-vasyl-filevych-434/> (дата звернення: 05.11.2024).
 10. Владика Димитрій Грещук. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-dymytriy-greshchuk-3384/> (дата звернення: 05.11.2024).
 11. Владика Єронім Химій. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-eronim-hymiy-437/> (дата звернення: 05.11.2024).
 12. Владика Єфрем Кривий. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-efrem-kryvyy-438/> (дата звернення: 05.11.2024).
 13. Владика Іван Маргітич. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-ivan-margitych-439/> (дата звернення: 05.11.2024).
 14. Владика Іван Мартиняк. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-ivan-martynyak-92/> (дата звернення: 05.11.2024).
 15. Владика Іван Прашко. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-ivan-prashko-442/> (дата звернення: 05.11.2024).
 16. Владика Іван Семедій. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-ivan-semediy-443/> (дата звернення: 05.11.2024).
 17. Владика Інокентій Лотоцький. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-inokentiy-lototskyy-445/> (дата звернення: 05.11.2024).
 18. Владика Ісидор Борецький. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-isydor-boretskyy-446/> (дата звернення: 05.11.2024).
 19. Владика Йосиф Головач: 100 років від дня народження – життя і спадщина помічного єпископа Мукачівської греко-католицької єпархії у боротьбі за віру. *Мукачівська греко-католицька єпархія*. URL: <https://mgce.uz.ua/blog/mgke/vladika-josif-golovach-100-rokiv-vid-dnya-narodzhennya--zhittya-i-spadschina-episkopa-mukachivskoi-greko-katolitskoi-eparhii-u-borotbi-za-viru/> (дата звернення: 05.11.2024).
 20. Владика Максим Германюк. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-maksym-germanyuk-448/> (дата звернення: 05.11.2024).
 21. Владика Мирон Дацюк. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-myron-datsyuk-451/> (дата звернення: 05.11.2024).
 22. Владика Мирослав Марусин. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-myroslav-marusyn-452/> (дата звернення: 05.11.2024).
 23. Владика Михайл Кучмяк. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-myhayl-kuchmyak-459/> (дата звернення: 05.11.2024).
 24. Владика Михайл Сабрига. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-myhayl-sabryga-460/> (дата звернення: 05.11.2024).
 25. Владика Михайло Гринчишин. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-myhayl-grynchyshyn-458/> (дата звернення: 05.11.2024).
 26. Владика Павло Василик. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-pavlo-vasylyk-467/> (дата звернення: 05.11.2024).
 27. Владика Платон Корниляк. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-platon-kornylyak-468/> (дата звернення: 05.11.2024).

28. Владика Роберт Москаль. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-robert-moskal-91/> (дата звернення: 05.11.2024).
29. Владика Софрон Дмитерко. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-sofron-dmyterko-471/> (дата звернення: 05.11.2024).
30. Владика Стефан Сулик. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-stefan-sulyk-96/> (дата звернення: 05.11.2024).
31. Владика Филімон Курчаба. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-fylymon-kurchaba-474/> (дата звернення: 05.11.2024).
32. Владика Юліан Вороновський. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/vladyka-yulian-voropovskyy-475/> (дата звернення: 05.11.2024).
33. Волинець О. Ідея патріархату Української Греко-Католицької Церкви: історія та сучасність. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*: збірник наукових праць. Львів, 2008. Вип. 20. С. 48–52. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/25652>.
34. Галів М. На маргінесі нової номінації для Торонтської єпархії. *Патріархат*. 1993. № 3 (267). URL: <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/na-marhinesi-novoji-nominatsiji-dlya-torontskoj-jeparhiji/> (дата звернення: 23.10.2024).
35. Гринчишин Т., Димид М. Українська діаспора – католицька і православна. *Наукові записки УКУ. Серія Богослов'я*. 2018. Вип. 1. С. 343–374. URL: <https://nz-theology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/taras-grynchyshyn-myhajlo-dymyd.pdf>.
36. Делятинський Р. Українська Греко-Католицька Церква на шляху легалізації, відродження та становлення структури (1989–2005): основні етапи. *Українська греко-католицька церква: історія і сучасність. Матеріали регіональної наукової конференції, присвяченої 30-річчю виходу УГКЦ з підпілля у 1989 році на теренах Делятинщини Надвірнянського Івано-Франківської області* / Ред.-упоряд. Л. Я. Генік. Івано-Франківськ: Симфонія форте, 2019. С. 30–50.
37. Димид М. Херсонеське таїнство свободи [I – XX століття]. Львів: Свічадо, 2007. Т. 1: Еклезіологія. 320 с.
38. Димид М., Гайда Р. Круглий стіл: «Патріархат УГКЦ. Що далі?». *Патріархат*. 2010. № 6 (421). URL: <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/kruhlyy-stil-patriarkhat-uhkts-shcho-dali-2/> (дата звернення: 27.09.2024).
39. З історії УГКЦ. Зустріч Папи Івана Павла II з Михайлом Горбачовим. *Католицький оглядач*. Дата оновлення: 11.12.2014. URL: <https://www.catholicnews.org.ua/z-istoriyi-ugkc-zustrich-papi-ivana-pavla-ii-z-mihaylom-gorbachovim/> (дата звернення: 26.08.2024).
40. Звернення Синоду єпископів Української Греко-католицької Церкви до українського народу. *Патріархат*. 1992. № 7-8 (259-260). URL: <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/zvernennya-synodu-jepyskopiv-ukrajinskoji-hreko-katolytskoji-tserkvy-do-ukrajinskoho-narodu/> (дата звернення: 12.09.2024).
41. Інтерактивна карта Української Греко-Католицької Церкви. URL: <https://map.ugcc.ua/>.
42. Кардинал Любачівський заявив, що лишається на постійно у Львові. *Патріархат*. 1991. № 7-8 (247-248). URL: <https://www.patriarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/kardynal-lyubachivskij-zayavyv-scho-lyshajetsya-na-postijno-u-lvovi/> (дата звернення: 12.09.2024).
43. Кодекс канонів Східних Церков проголошений Іваном Павлом II / Авторизований переклад Й. Кобів; Канонічна комісія: о. протоархимандрит І. Патрило, о. С. Мудрий, о. К. Корчагін і о. Т. Галицький. Львів: Вид-во ОО. Василян, 1995. 472 с.; Путівник по Східному Кодексу: Коментар до Кодексу Канонів Східних Церков / За ред. Дж. Недунгатта. Т.І. / Переклав з англ. О. Гладкий. Львів: Свічадо, 2008. 792 с.
44. Кравець Д. Дискусія навколо ідеї патріархату УГКЦ в середовищі української діаспори 1970-х рр. (за матеріалами архіву М. Демковича-Добрянського). *Наукові записки УКУ. Історія*. 2019. Вип. 3. С. 181–192. URL: <https://hdl.handle.net/20.500.14570/2643>.

45. Ленчик В. Нарис історії Української Церкви. Львів: Свічадо, 2003. 600 с.
46. Лист організації мирян у Монреалі до деяких владик, членів уряду і мирян у діаспорі в Україні. *Патріярхат*. 1993. № 5 (269). URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/lyst-orhanizatsiji-myryan-u-montreali-do-deyakyh-vladyk-chleniv-uryadu-i-myryan-u-diyaspori-j-v-ukrajini/> (дата звернення: 23.10.2024).
47. Маринович М. Фата моргана Києво-Галицького Патріярхату. *Патріярхат*. 2002. № 3 (370). URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/fata-morgana-kyievo-halytskoho-patriiarkhatu/> (дата звернення: 25.10.2024).
48. Марчук В. Церква, духовність, нація: Українська греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Прикарпатський університет ім. В. Стефаника. [2-ге вид.]. Івано-Франківськ: Плай, 2016. 464 с. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Marchuk_Vasyl_Vasylovych/Tserkva_dukhovnist_natsiia/.
49. Марчук В. Розбудова організаційної структур Греко-Католицької Церкви в незалежній Україні. *Галичина: науковий і культурно-просвітний краєзнавчий часопис*. 2001. Вип. 7. С. 107-115. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/halichina/Вісник%20Галичина.,%202001%20р.,%20Вип.%207.pdf>.
50. Мизь Р., Стаценко Н. С., Цап М. М. Мікловш Славомір. *Енциклопедія Сучасної України* [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-65204>.
51. Митрополит Володимир Стернюк. *Синод єпископів УГКЦ*. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/mytropolyt-volodymyr-sternyuk-432/> (дата звернення: 05.11.2024).
52. Михайлишин М., о. Ситуація Католицької Церкви візантійсько-українського обряду на тлі Перемишльської єпархії. *Патріярхат*. 1993. № 7-8 (271-272). URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/sytuatsiya-katolytskoji-tserkvy-vizantijsko-ukrajinskoho-obryadu-na-tli-peremysylskoji-eparhiji/> (дата звернення: 23.10.2024).
53. Наукові проекти НДІ історії Церкви. *Івано-Франківська академія Івана Золотоустого*. URL: <http://ifaiz.edu.ua/novyny/1107-naukovi-proiekty-iic.html> (дата звернення: 09.02.2024).
54. Немет Т. М. Нещодавні структурні зміни в Українській Греко-Католицькій Церкві (2011-2016): прогрес, проблеми та питання без відповіді, пов'язані із створенням нових митрополій. *Наукові записки УКУ. Серія: Богослов'я*. 2016. Ч VIII. Вип. 3. С. 211–230. URL: <https://nz-theology.ucu.edu.ua/editions/vypusk-3/rozvytok-struktur-ugkts-v-ostannomu-desyatlitti/>.
55. Пастирське послання Блаженнішого Любомира Гузара «Про утвердження патріаршого устрою Української Греко-Католицької Церкви». *Офіційні документи УГКЦ*. Дата оновлення: 06.09.2004. URL: <https://docs.ugcc.ua/1158/> (дата звернення: 20.09.2024).
56. Патріарх Йосиф Сліпий. *Українська Греко-Католицька Церква*. URL: <https://ugcc.ua/church/history/patriarch-yosyf-slipy/> (дата звернення: 05.11.2024).
57. Перемисько-Варшавська архієпархія. З історії архієпархії. *Українська Греко-Католицька Церква*. URL: <https://ugcc.ua/eparchies/peremysko-varshavska-arhyeparhiya-21/> (дата звернення: 03.11.2024).
58. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 1989 року. *Синод Єпископів УГКЦ*. Дата оновлення: 08.10.1989. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/postanovy-synodu-pyskopiv-ugkts-1989-roku-324/> (дата звернення: 26.08.2024).
59. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 1990 року. *Синод Єпископів УГКЦ*. Дата оновлення: 26.06.1990. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/postanovy-synodu-pyskopiv-ugkts-1990-roku-323/> (дата звернення: 26.08.2024).

60. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 1991 року. *Синод Єпископів УГКЦ*. Дата оновлення: 10.02.1991. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/postanovy-synodu-pyskopiv-ugkts-1991-roku-322/> (дата звернення: 26.08.2024).
61. Постанови Синоду Єпископів УГКЦ 1992 року. *Синод Єпископів УГКЦ*. Дата оновлення: 31.05.1992. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/postanovy-synodu-pyskopiv-ugkts-1992-roku-321/> (дата звернення: 26.08.2024).
62. Промова до Папи про наладження правної структури нашої Церкви. *Патріархат*. 1990. № 9 (237). URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/promova-do-papy-pro-naladnannya-pravnoji-struktury-nashoji-tserkvy/> (дата звернення: 12.09.2024).
63. Промова його святости Святішого Отця Івана-Павла II на початку зустрічі з католицькими єпископами українського обряду. *Патріархат*. 1990. № 9 (237). URL: <https://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/promova-joho-svyatosty-svyatishoho-ottsa-ivana-pavla-ii-na-pochatku-zustrichi-z-katolytskymy-jepyskopamy-ukrajinskoho-obryadu/> (дата звернення: 12.09.2024).
64. Промова Преосвященного Володимира Стернюка до Папи про наладження правної структури нашої Церкви 1990 року. *Синод Єпископів УГКЦ*. Дата оновлення: 25.06.1990. URL: <https://synod.ugcc.ua/data/promova-preosvyashchennogo-volodymyra-sternyuka-do-papy-pro-naladnannya-pravnoy-struktury-nashoy-tserkvy-1990-roku-394/> (дата звернення: 12.09.2024).
65. Рішення і постанови Синодів Єпископів Української Греко-Католицької Церкви 1989–1997 років. Львів: Вид-ня „Благовісника”, 1998. 78 с.
66. Сергійчук В. Нескорена Церква: Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу. Київ: Дніпро, 2001. 496 с.
67. Стоцький Я. Історичні аспекти відновлення, реорганізації та структурування православних і католицьких церков у 1988–1999 роках. *Київська Церква*. 1999. № 2-3. С. 44-57.

REVIVAL OF UGCC STRUCTURES AS A MEANS OF ACHIEVING PATRIARCHATE IN 1989-1993S

Ruslan Deliatynskyi

*Ivano-Frankivsk Academy of John Chrysostom,
Faculty of Theology and Humanities, Department of Social and Human Sciences,
Research Institute of Church History,
Garbarska St., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-6020-7666>*

Olha (Andreia) Maslii

*Ivano-Frankivsk Academy of John Chrysostom,
Faculty of Theology and Humanities, Department of Social and Human Sciences,
Research Institute of Church History,
Garbarska St., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-9878-7128>*

Vitalii Derkach

*Ivano-Frankivsk Academy of John Chrysostom,
Faculty of Theology and Humanities, Department of Social and Human Sciences,
Research Institute of Church History,
Garbarska St., 22, 76019, Ivano-Frankivsk, Ukraine;
<https://orcid.org/0000-0001-7706-801X>*

The article attempts to show the relationship between the restoration of organizational structures and the development of the idea of the Patriarchate of the UGCC during the period of active revival after coming out of the underground in 1989–1993. According to the authors, in the process of development of the structures and idea of the Patriarchate of the UGCC, we can conditionally distinguish at least three periods: the first is due to the revival and reorganization of the territorial structure of the UGCC in Ukraine during 1989–1993; the second is associated with the development of the structures of the UGCC from the implementation of the resolutions on the reorganization of dioceses in Ukraine to the celebration of the 400th anniversary of the Union of Brest in 1993–1996; the third is outlined by the processes of building the structures of the UGCC until the visit of Pope John Paul II to Ukraine in 1996–2001. However, this article focuses on the first period.

The process of the revival of the UGCC structures in Ukraine in 1989–1993, i.e. after coming out of the underground and state legalization, is analyzed, the state of the organizational structure of the UGCC in the homeland and in the diaspora is outlined, the role of the Synod of Bishops of the UGCC and the Apostolic See in gradually fostering the unity of these two parts of the UGCC, confirmation of the canonical succession of the hierarchy, reorganization of structures in Ukraine, perception and dissemination of the idea of the Patriarchate among the hierarchs of the UGCC is determined. The decisions of the Synod of Bishops of 1990 and 1992 regarding the appeal to the Apostolic See on the recognition of the Patriarchal system of the UGCC are noted.

The authors emphasize that it was precisely through the development of organizational structures – hierarchical, managerial bodies and administrative-territorial units – that the idea of the gradual maturation of the UGCC to the status of the Patriarchal Church was formed in parallel among the hierarchy, priests and laity, the recognition of which, according to the documents of the Second Vatican Council and the Code of Canons of the Eastern Churches, should be confirmed by the Apostolic See in the near future.

Key words: Ukrainian Greek Catholic Church, legalization, organizational structure, Patriarchate, canon law, eparchy, metropolia, bishop.